

# Encarar-se a la vida dels altres: peripècies metodològiques en la construcció de relats biogràfics



Yolanda Bodoque Puerta  
Universitat Rovira i Virgili

Posant com a exemples (a cavall entre la realitat i la ficció) tres descripcions etnogràfiques sobre la manera d'encarar l'entrevista biogràfica, l'autora intenta mostrar la importància que aquesta reflexió inicial pot tenir per entendre la dimensió del testimoni que els informants ofereixen als investigadors que les recullen. És innegable que els relats de vida són únics i irremplaçables i són, també, producte i conseqüència d'unes determinades circumstàncies que construïm per fer-los així d'especials. El periple que es recorre per fer una entrevista biogràfica i les peripècies personals que es van sortejant per aconseguir un bon resultat final són els aspectes fonamentals que emmarquen aquesta aportació al mètode biogràfic.

*Taking as examples (as half-way points between reality and fiction) three ethnographic descriptions of the way to approach the biographical interview, the author attempts to show the important of this initial reflection for understanding the nature of the testimony offered by informants to researchers. It is undeniable that life stories are unique and irreplaceable and are, at the same time, the product and consequence of given circumstances that we construct in order to make them such. The path followed in order to carry out a biographical issue and the personal reversals that are tried out in order to achieve a good final result are the fundamental aspects of this contribution to biographical method.*

## Introducció

Aquest article mostra uns relats ficticis construïts a base de petites realitats personals amb què intentaré mostrar (sense cap intent de generalització) de quina manera els investigadors i les investigadores ens enfrontem a la tècnica de l'entrevista, en concret, als relats de vida. Abans, però, exposaré al lector els antecedents i les motivacions que m'han portat a construir aquesta petita història sobre el que, de vegades, significa encarar-se a la vida dels altres.

Partiré de tres situacions mitjançant les quals recentment he hagut de fer i de treballar amb nombroses històries de vida i en les quals era necessari utilitzar diferents estratègies d'abordatge per tal d'aconseguir el relat dels informants. En primer lloc, formar part durant dos anys del Grup de Recerca Biogràfica m'ha portat a fer i analitzar relats de vida en els quals sobretot m'ha interessat la relació establerta entre els informants i els investigadors. Aquest interès prové del fet que per fer aquest estudi sobre la construcció de la pròpia vida a través del relat ens vam proposar plantejar només una sola pregunta als informants ("Per què no m'expliques la teva vida?") és a dir, amb la idea de no portar cap guió de partida. Vam veure, en aquest sentit, que era necessari tenir en compte, de manera explícita i conscient, la nostra pròpia posició en la situació biogràfica que s'exposava. D'aquesta manera totes les persones que vam treballar aportant relats de vida vam haver de descriure el procés de realització d'aquest relat (el que vam anomenar el pre-text) i aquest exercici de reconstrucció no solament ha estat clau per poder entendre el resultat final dels relats, també ho ha estat per adonar-nos de la importància que té l'escenari, o la *mise en scène* (on se situa en primer lloc l'investigador) en el desenvolupament d'aquests relats.

En segon lloc vaig participar en la publicació d'un llibre sobre memòria obrera en el qual a través de les històries d'unes treballadores del tèxtil a la postguerra vaig intentar reconstruir com era la vida d'aquestes dones i a quines condicions laborals i personals van haver d'enfrontar-se per poder viure de manera digna. En aquesta recerca



*El relat lliure de les dones sobre les experiències derivades del seu treball esdevé una eina adient per penetrar en el que significa esdevenir dona en les nostres societats.*

es va utilitzar la tècnica de l'entrevista focalitzada, és a dir, amb un guió dissenyat per obtenir una sèrie de respostes al voltant, sobretot, de la vida a la fàbrica i, de retruc, de les seves experiències i representacions vitals.

Finalment, estem duent a terme<sup>1</sup> un estudi sobre la memòria en una petita ciutat propera a Tarragona en el qual utilitzem el relat de vida i els records de tot un seguit d'informants per tal de veure com la memòria construeix la història mitjançant la pròpia subjectivitat a partir de les vivències i les representacions que les persones fan a través del record. En aquesta ocasió les històries explicades, tot i que es pretenen obtenir mitjançant el relat lliure (sense guió, amb una sola pregunta de partida), conviden a la reflexió conjunta entre les persones entrevistades i les investigadores al voltant d'aspectes significatius de la història local en relació directa amb el propi relat personal.

Aquest contacte continuat en un període relativament curt de temps amb moltes persones que m'explicaven coses sobre la seva vida a través dels seus records i que m'estaven mostrant una part de la seva manera d'entendre el món (la que ells em volien donar) em va fer reflexionar sobre la necessitat d'explicitar de quina manera ens enfrontem a les vivències alienes. Aquesta situació no ens és estranya ja que vivim constantment situacions més o menys quotidianes en què hem de retre comptes de la nostra vida: un "què tal" o "com et va la vida" porta en ocasions a fabricar respostes en què, d'una manera més àmplia o més resumida, donem dades que ens situen davant la persona que ens ha preguntat i que poden

variar depenent del lloc en què ens trobem, en fi, de les circumstàncies personals i vitals de què gaudim en aquell moment.

Aquestes situacions que hem anomenat quotidianes, que són fruit de la casualitat i a les quals no estem obligats a correspondre es contraposen a aquelles altres, diguem-ne, construïdes amb intencionalitat i que són les que nosaltres busquem i provoquem (i enregistrem) amb la idea que uns altres, generalment desconeguts, ens aportin dades (biogràfiques, temàtiques, vivencials...) que ens permetin entendre o explicar el seu món per, després, amb una anàlisi pretesament científica —amb les eines que ens proporciona la nostra disciplina però on nosaltres i la nostra subjectivitat hi som presents en tot moment— racionalitzar-lo i encaixar-lo en un nivell teòric. Com s'aconsegueix això? Quina peripècia vital resseguim des que decidim utilitzar la tècnica de l'entrevista biogràfica fins que l'aconseguim? A qui hem d'entrevistar? I aquesta persona, ens donarà el vistiplau? Per què m'ha dit que sí? Quin caràcter deu tenir? On ho farem? Estaré preparada per enfrontar-m'hi? Com li dic que haig de gravar el seu relat de vida? I un cop allà, com he de començar? Engego la gravadora (amb piles) de bon principi o primer intento relaxar el meu interlocutor (i de passada em relaxo jo) amb una conversa distesa? I si calla de sobte i no tinc cap comentari a fer? I si no me'n recordo, del que li havia de preguntar? Apunto coses en una llibreta o potser no perquè la persona que tinc al davant es

---

1. Conjuntament amb Lúdia Martínez Flores.



*L'enquesta etnogràfica basada en el relat lliure dels subjectes significa posar en qüestió, de manera important, els mètodes de treball tradicionals antropològics.*

podria incomodar? Faig preguntes per canalitzar el seu relat cap als meus interessos o bé la deixo parlar lliurement i que sigui ella qui construeixi la seva pròpia història? Si m'enrotllo molt personalitzaré massa? Si vaig al gra no quedarà massa fred? Com puc saber si m'ha donat tota la informació? Acabo jo quan cregui que ja tinc tota la informació que necessito o bé espero que la persona finalitzi quan ho cregui convenient (o quan es cansi de mi)? Ara que ja ho tinc tot, ho transcric íntegrament i literalment o selecciono allò que crec que és més important? I, ara que ho escolto i ho intento interpretar, és això el que em vol dir realment o no?

La nostra intenció en aquest article és intentar reflexionar al voltant de totes aquestes qüestions tot posant-nos a la pell d'una antropòloga que s'enfronta a tres situacions biogràfiques diferents, tant pel que fa a les persones i els ambients com als propòsits teòrics i metodològics, amb la finalitat de resseguir el procés etnogràfic de fabricació d'una entrevista.

## Peio

No conec gaire el Peio, més aviat he tingut relació amb la seva companya perquè havíem estat treballant per a la mateixa empresa ja fa anys. Amb ella i unes quantes treballadores més quedem cada Nadal per fer un sopar. A l'últim que vam fer vaig deixar caure que estava fent un treball sobre la memòria per veure si alguna d'elles es prestava a explicar-me la seva vida o bé si coneixien algú que volgués explicar-me la seva. Com n'és de difícil això i com et pots sentir de ridícula de vegades quan et veus demanant caritat cristiana, explicant el que estàs fent amb aquell entusiasme mentre que les cares dels teus interlocutors es tornen indescriptibles (ara en diríem "de quadres"). I no precisament perquè no t'entenguin sinó perquè no es poden creure que estiguis interessada a demanar per la vida dels altres.

—Per a què ho vols, això? Però què és exactament el que vols aconseguir?

I ja et veus donant explicacions i contestant preguntes que no et ve de gust respondre o buscant un argument convincent fins i tot per a tu mateixa. Tu el que vols és que la gent et digui "d'acord", però no; bé, de vegades sí. En principi, evidentment, totes van tirar "pilotes fora", però la Maria em va comentar que el Peio estaria del tot encantat. Jo vaig deixar-ho córrer, perquè em vaig imaginar que ho havia dit per dir-ho i a més les poques vegades que l'havia vist me l'imaginava com una persona amb molta feina que no tenia temps ni ganes de parlar amb ningú sobre la seva vida tot i que és cert que era, en públic, una persona xerraire i agradable al tracte. Però jo ja sabia que el fet que una persona sigui xerraire en situacions disteses no significa que estigui desitjant que ningú l'entrevisti. Ens podem portar moltes decepcions en aquest sentit.

Amb ells dos, i algun temps més tard, vam tornar a coincidir en una festa i ella, que anava amb el Peio, em va dir que havia estat parlant amb ell i que estaria encantat d'explicar-me la seva vida, perquè de fet ell ja havia començat a escriure una mena de memòries. Vaig estar parlant amb ell i vam quedar que ens telefonaríem. Se'l veia realment interessat. Vaig deixar un temps prudencial



*El context en el qual es duu a terme l'entrevista esdevé fonamental per assolir els resultats desitjats per l'estudiós.*

abans de trucar-lo, el temps que vaig considerar suficient tant per no fer-me pesada com per no deixar que es refredés. Vaig trucar a la Maria per recordar-li el tema i ella em va dir que no hi havia cap problema; bé sí, hi havia un problema de temps: ell treballa fora de la ciutat i arriba tard i els caps de setmana sempre marxen a una segona residència. Solució? Ens van convidar (a mi i a la meva família) a passar un cap de setmana amb ells. No puc descriure la cara del meu company. Bé, sí, era una cara de els-caps-de-setmana-són-per-descansar-i-estar-amb-les-meves-filles-i-no-tinc-ganes-de... etc., etc. Màxima col·laboració. De fet, això de conciliar la vida familiar i les tasques dels investigadors és un dels problemes que s'han d'afegir als que ja comporta el treball en si mateix. Vaig telefonar a la Maria per donar-li qualsevol excusa d'aquelles que no es creu ningú i ella (molt amable) se la va creure i m'oferí la solució alternativa que era que ell, *alguna dia* que vingués més aviat, em trucaria per quedar. Això em va sonar fatal i ja em veia a l'estiu fent l'entrevista o, el que és pitjor, no fent-la. Però no, estava completament equivocada. L'endemà, a la tarda, va trucar a les cinc dient-me que estaria disponible a partir de les set. Precisament,

continuem amb la conciliació: el dia que la meva filla va venir de l'escola amb 37,7° C de febre, que el meu company havia trucat per dir-me que vindria *una mica* més tard, que la petita estava molt pesada, perquè no havia dormit la migdiada i que jo encara no havia pensat en el sopar. És clar que amb aquesta feina que jo faig tan folklòrica, sense horaris propis, més aviat sempre pendent dels altres, sense un sou fix i amb uns ingressos bastant vergonyosos, em faig responsable jo mateixa de gran part de la intenció domèstica. Però, d'altra banda, no podia cancel·lar l'entrevista perquè crec que aquests moments en què veus que el teu interlocutor està disposat a col·laborar són els que s'han d'aprofitar. Bé, el cas és que li vaig telefonar per dir-li que arribaria només un quart d'hora tard i vaig *xutar* a la gran un antipirètic, vaig posar mig conill (congelat) al forn amb all, julivert i patates, vaig banyar la petita perquè es relaxés una mica i, quan va arribar el meu company, me'n vaig anar (deixant-li-ho tot llest). Malgrat el càrrec de consciència idiota que normalment m'envaeix en moments així, crec sincerament que l'esforç va valer la pena.

Quan vam quedar per veure'ns, directament ell va assenyalar un lloc neutre. De fet ens vam



! Française d'autrefois et telle qu'elle serait  
encore sans la pratique des maximes de Malthus

PRIX 2<sup>f</sup>.50

*La fixació del paper de les dones  
i els homes en les societats  
preindustrials i industrials  
va marcar, de manera significativa,  
les representacions  
i les relacions socials.*

amb una mirada inquisidora a la gravadora inclosa, ni tant sols va fer comentaris de tipus “és que jo em poso molt nerviós quan em graven” o “és que la meua veu no és gaire bonica” o “és que no m’agrada sentir-me”. Bé sí, amb aquella seguretat, quan va veure que havia portat dues cintes em va dir “no en tindràs prou perquè la meua vida és molt llarga”. És clar, aquest home havia intentat escriure les seves memòries, sé que les té inacabades, no les he vist, però això ja és per si mateix un exercici interior d’explicitar la vida, de fer-la exterior. Va començar a parlar, però no amb mi, que, juntament amb la gravadora, estava de comparsa, sinó de la mateixa manera que ho fa quan està en públic, com explicant una gran anècdota. És un home de teatre que va abocant les paraules del text de la seva vida que ell ha pensat, ha, literalment, escrit i ara les interpreta, les verbalitza com si d’un monòleg es tractés.

No cal dir que va respondre molt positivament a les meves expectatives: no vaig fer cap pregunta ni cap comentari (si ho hagués fet li hauria trencat la màgia de la interpretació), però tampoc no va ser necessari. En molts moments, entre els sorolls de la cafeteria i la seguretat en el seu discurs, em perdia en els meus pensaments al voltant de la situació que estava presenciant i de la qual jo formava part. Reflexions sobre el meu paper com a investigadora, sobre el poder que de vegades diuen que tenim sobre els nostres informants amb coses materials com la gravadora o el guió (un paper que està a les nostres mans i on de vegades apuntem coses que creen inseguretat en els nostres interlocutors); “però”, pensava, “això ara no és així, no m’ho sembla. El Peio em mira per explicar-me els relats de la seva vida (i ho està fent d’una manera absolutament divertida), però no parla a una antropòloga, ni a una amiga, sinó al públic que jo represento.” El fet de ser molt xerraire va fer que no tingués gaires maldecaps sobre com portar o adreçar el relat: va seguir un patró cronològic tot i que esquitxat d’anècdotes que, de vegades, feien que trenqués conscientment el fil que ell mateix seguia i que conscientment anava canviant i al qual retornava si li convenia. Al cap de dues hores i mitja va començar a cansar-se, però es tractava d’un cansament més aviat fí-

trobar a una plaça on hi ha un aparcament a prop (tal i com vaig poder comprovar més tard, és un home molt segur de si mateix i molt pràctic); en cap moment no va demanar que fos casa seva, tot i que jo tampoc li ho vaig proposar. Decidir l’ambient idoni no és una qüestió que a priori puguem preveure tot i que podem avançar que el tipus de discursos que es generen en part són producte del lloc on s’han explicitat. La nostra casa ens convida a comunicar coses més íntimes, l’oficina dóna peu a parlar de qüestions de tipus laboral i una cafeteria a xerrar entre amics, o millor, a establir una relació més igualitària. L’inconvenient és que són llocs públics i, per tant, bastant sorollosos cosa que ens pot afectar tant en el moment en què fem l’entrevista (interrompent constantment amb un “com?”), com a posteriori, en el moment de fer la transcripció.

Quan ens vam trobar ell trucava per telèfon mòbil, va penjar i vam anar directament a una cafeteria propera, força sorollosa, i sense més preàmbuls vam començar. No va caldre que li expliqués què havia de fer, perquè se’n recordava prou bé del que jo li havia proposat (cap pregunta; discurs lliure). Em resultava estrany veure’ns allà, arribar a aquella cafeteria, demanar dues cerveses mentre preparava la gravadora i sense més ni més començar a sentir: “Jo de fet vaig néixer...”. No em va demanar que li tornés a repetir què havia de fer o de dir, no va oferir resistència

*Conèixer les estratègies  
i les xarxes de relació  
esdevé una eina fonamental  
per perfilar els universos  
dels subjectes de la recerca  
antropològica.*



sic que no de parlar d'ell mateix i de les persones que formen part del seu relat. Però com que no volia deixar la seva història a mitges, va acabar en cinc minuts amb l'actualitat de la seva vida estable, acomodada, sense grans esdeveniments i, a més a més, que encara no ha plasmat a les seves memòries. Jo no podia demanar-li res més i vaig respectar la seva decisió, perquè m'havia ofert una estona molt agradable i un sentit de la vida molt sucós que em proporcionaria molt de joc analític. Va ser realment una sort trobar-lo.

## Irma

La institució que m'ha encomanat l'estudi em tenia preparats uns quants contactes de dones que estan disposades a explicar la seva vida a la sedera. Com que és una institució pública es va fer una crida que va anar arribant a poc a poc a la població i tot un seguit de persones que hi estaven interessades van deixar el seu nom i telèfon de contacte. No obstant això, aquestes prefereixo deixar-les per al final i començar per un contacte que em va proporcionar una amiga. Es tracta d'una parenta política que havia treballat durant bastants anys a la fàbrica i que es va mostrar encantada de poder-me ajudar. Feia uns mesos que s'havia quedat vídua i vivia sola amb un gos en un pis molt acollidor, estil anys vuitanta, i molt net. És una dona alta, guapa i molt agradable. No obstant això, de bon principi, quan em va obrir la porta es va mostrar una mica reticent però a la vegada sorpresa: no tots els dies venia algú a casa seva a fer-li una entrevista i menys, una dona embarassada. Considero important tenir una conversa més distesa per intentar relaxar l'ambient i com que la vaig trobar llegint vam parlar de la lectura com d'una manera d'estar acompanyada, a la qual cosa em va contestar dient que tot i que tenia una filla casada que quasi l'anava a visitar cada dia i es quedava a dinar, llegir la feia allunyar-se de pensaments tristos. "Espero que l'entrevista", li vaig dir, "també". La conversa no va durar gaire, perquè ella tenia pressa per començar, millor dit, per saber què és el que jo volia exactament; concretament ella volia que li expliqués per què m'inte-

ressava per la seva vida a la fàbrica, quina importància podia tenir per mi aquest fet tan insignificant per a ella. Ja li ho havia aclarit la meua amiga i jo també per telèfon, però sempre és important deixar clars els motius del nostre requeriment abans de començar, tot i que ja hem vist que hi ha persones com el Peio que no ho necessiten. No obstant això, en la major part d'ocasions és una manera de trencar el gel i pot funcionar també com de tret de sortida que inicia la conversa. Un cop exposats els motius del treball, havent-la convençut que el meu interès pel seu relat era sincer, i com si d'un combat de força es tractés em va dir que m'esperés mentre s'aixecava, anava a una habitació i treia un sobre amb documentació a dins. No sé fins a quin punt aquesta reflexió és certa, però em pregunto: si no l'hagués 'convençut' amb aquesta argumentació, m'hauria mostrat tot això? Bé, de fet no eren documents íntims ni excessivament privats, tot i que sí personals: nòmines, un certificat de bona conducta que li van donar quan va marxar de la fàbrica, una llista de totes les sederes que hi havia en aquella època a la ciutat i fotos.

Finalment va veure que jo portava una carpeta amb uns papers i amb la mirada m'interrogà sobre el seu contingut: "és el guió de l'entrevista", li vaig explicar. En principi no volia mostrar-li el contingut perquè m'hauria estimat més que ella hagués parlat de manera lliure sobre la vida per veure de quina manera la fàbrica va formar part de la seva experiència vital, però aquesta estratègia em va fallar estrepitosament. En aquell moment també

*L'arribada de la democràcia a Espanya significà una obertura social que contribuï a canviar les perspectives, i per tant les maneres de pensar, de moltes dones.*



vaig veure clar que tampoc podria agafar notes. Sí, de vegades ho faig; es tracta d'anar apuntant coses més o menys importants que va explicant l'informant, que no es comenten en el moment que les diu per no interrompre el seu discurs, però que tampoc les vols oblidar per poder-ne parlar en un altre moment. Ja sé que portar guions o anar apuntant coses augmenta la sensació d'indefensió que tenen els informants davant nostre (com els malalts davant els metges): persones generalment desconegudes que els demanem informació a canvi de res, que els fem preguntes que ells ignoren de bon principi i que, a més, mentre parlem anem apuntant coses secretes. L'Irma, un cop va tenir clar el que jo volia exactament es va cenyir a parlar només d'ella com a obrera de la fàbrica, filla i amiga d'obreres de la fàbrica i ajustant-se al període que va des que ella va entrar a la fàbrica fins a l'acomiadament al cap d'uns vint-i-cinc anys. No va ser, però, una entrevista curta ja que és una persona a la qual li agrada descriure amb minuciositat les situacions i això, tot i que al principi semblava una entrevista perduda, em va permetre poder fer petites incursions en la vida de les altres Irmes, no només la treballadora, també la noia jo-

ve, la mare, l'esposa i la dona actual.

Inicià ella sola la conversa fent èmfasi en el fet que "li semblava" que la seva és la sedera més antiga de la ciutat, que ja funcionava abans de la guerra ja que la seva mare i part de la seva família ja hi treballaven. Com que ja començava a parlar, li vaig recordar que si podia ser m'agradaria enregistrar-la. Al principi es va quedar una mica parada, però hi accedí, mirant de reüll la gravadora. No la va deixar de mirar en tota l'estona que va durar l'entrevista i va ser conscient en tot moment del que deia, perquè sabia que totes i cadascuna de les paraules que estava dient estaven quedant enregistrades. Tanmateix, això no va ser cap impediment perquè em parlés sense embuts de la seva vida, de la seva joventut a la fàbrica on s'entreveia una idealització de l'abans, de les relacions solidàries que les persones estableixen quan comparteixen moments difícils com, en aquest cas, la postguerra i unes condicions de vida complicades, i que les apropen com si fossin parentes ("totes érem com una família" em va repetir moltes vegades); i fins i tot em va parlar sense embuts de l'injust acomiadament que va patir. De tant en tant parava el relat per oferir-me aigua (el meu



*El canvi de perspectiva en les relacions de parella ha esdevingut una de les grans transformacions socials dels darrers anys a Espanya, la qual cosa ha contribuït al naixement de noves representacions socials.*

estat no es podia amagar i ella "patia" per la calor que feia a casa seva) però no va perdre en cap moment el fil de la seva argumentació. Tot i estar pendent, no només del meu embaràs, també i sobretot de la gravadora, les ganes d'explicar i escenificar les dures circumstàncies que envoltaven les obreres van fer que expliqués unes anècdotes certament gràfiques, molt innocents als meus ulls, molt comprometedores per a ella. Posteriorment se'n va penedir i la meva feina posterior va ser convèncer-la perquè em deixés reproduir-les al llibre ja que considero, vaig dir-li, que amb aquestes històries s'entenen millor determinats passatges de la història de la vida quotidiana. Al final em va deixar.

## Salud

Aquella tarda plovia i no tenia cap ganes de fer una entrevista a ningú. M'estimava més quedar-me a casa però no podia, perquè ja m'havia compromès amb la Salud, tot i que la podia trucar i al·legar qualsevol excusa, segur que a ella tampoc no li venia de gust que una desconeguda la vingués a destorbar. La van trucar de l'Associació per a la qual faig la recerca (un assaig sobre la memòria local com a patrimoni) i hi van contactar perquè ha viscut al poble tota la vida i té molt bona

memòria, però ella no em coneixia, no sabia qui sóc. Dies abans vaig parlar amb ella per telèfon per veure quin dia li aniria bé i, fent-se una mica la interessant, després de fixar la data em va demanar el telèfon per si de cas "aquell dia tenia algun enterrament". És clar, la Salud té 88 anys i dia sí, dia també, ha d'anar a acomiadar-se de les persones que, de segur, van formar part de la seva vida. Fer entrevistes a persones grans porta moltes vegades a repetir incansablement que tal persona "encara és viva" o que tal altra "ja és morta" i, potser, anomenar-les fa que esdevinguin inoblidables als ulls de la persona que les recorda.

Vaig anar a fer l'entrevista i vaig arribar a casa seva xopa per la pluja. Viu en ple centre de la vila, però en un habitatge fosc i ple d'escalas que finalment em van conduir a la seva porta. Vaig trucar. No va contestar ningú. Vaig tornar a trucar. Res. "Potser ha anat a algun enterrament", vaig pensar, "i no s'ha recordat de trucar-me". Vaig anar cap a l'Associació per veure com ho podíem resoldre i una de les persones que ens va fer l'encàrrec provà de trucar a casa seva: "és que també és una mica sorda". Efectivament era a casa. Vaig tornar a casa seva i vaig tornar a trucar a la porta; em va obrir i vaig veure una dona molt baixeta i prima, molt simpàtica, que em va explicar que abans no havia sentit el timbre, perquè ja





*De vegades, cal aprofitar certs esdeveniments històrics, com la Guerra Civil espanyola, com una primera eina per conduir l'entrevista.*

feia una hora que se n'havia anat la llum. Tot i que encara era aviat, el fet que no hi hagués llum i la foscor de la tarda plujosa van fer que no ens veiéssim les cares clarament. De totes maneres ella semblava disposada a fer l'entrevista cosa que vaig aprofitar i li vaig explicar els motius del treball que estem duent a terme i quina seria la seva contribució. Pel que fa al tema de la gravadora, no va posar cap impediment i va començar amb el seu relat. Així que li vaig formular la primera pregunta ("quan vulgui ja pot començar per on s'estimi més"), ella va començar a relatar la seva vida parlant de la vida al poble abans de la guerra, dels pares, de la guerra... De fet, entrevistar gent gran és relativament fàcil, tenen una necessitat, diguem-ne vital, de recordar i explicar la seva vida i de deixar testimoni del passat ja que

tenen consciència d'haver viscut moments històrics clau dels quals només ells poden donar detalls exactes.

Portàvem una hora i mitja de relat i encara no ens havíem vist les cares. Com era possible que aquella dona m'hagués permès entrar a casa seva i, sense saber quina cara tenia, m'estigués explicant la seva vida (la seva vida!!!) com si res? La veritat és que casi ni em mirava, vull dir que no es dirigia a mi quan parlava, simplement ho feia, parlava, relatava i descrivia persones i situacions passades com si estigués sola. No era com el Peio, per al qual jo era com un públic al qual dirigia la representació de la seva vida; tampoc era com l'Írma a qui vaig estar interrogant mitjançant un guió que em va permetre obtenir unes respostes molt concretes a les quals ella contestava de manera més o menys hermètica. A la Salut no li feia falta ningú, ni cap persona que li fes preguntes concretes, només li feia falta un detonador que provoqués l'inici del seu relat. Ja feia estona que érem del tot a les fosques quan va tornar la llum i per fi ens vam veure les cares. Hi va haver com una petita explosió d'alegria entre totes dues. Suposo que ella tenia ganes de veure qui tenia al davant (no pas de saber a qui estava parlant) i jo tenia ganes de poder-la mirar mentre em parlava per poder estudiar les seves expressions facials mentre anava forçant la seva memòria per fer ressorgir els pensaments idonis per a allò que ella creia que havia de saber.

La Salut va ser testimoni d'uns fets ocorreguts durant la Guerra Civil, l'assassinat d'una persona que treballava al mateix taller en el qual ella feia d'aprenenta. Aquests fets ella els portava gravats a la ment i ara em feia l'efecte que, quan els explicava amb el pas del temps, s'havien convertit en una "batalleta" típica de la guerra i els seus interlocutors no li donaven la mateixa importància. L'entrevista li estava donant l'oportunitat de comunicar-los fora dels circuits habituals i la meua expressió d'interès total la va animar a explicar-los amb tot detall. Tot i determinades incongruències amb dates i persones, no vaig gosar en cap moment esbrinar l'exactitud dels fets, simplement perquè no m'interessava. Jo no estava allà per aclarir, ni molt menys jutjar, l'autenticitat

dels esdeveniments de la seva vida, ja que era ella la que els havia viscut, no pas jo. En tot cas, el més important era preguntar-se per què m'explicava allò d'aquesta manera i a mi. Ella sí que tenia la necessitat que jo cregués en la història que m'estava exposant i constantment repetia "t'explico la veritat del que va passar" i això em va fer constatar que les persones vivim la història amb exclusivitat. És el que s'anomena "l'efecte Rashomon" segons el qual, i per simplificar, les persones vivim els mateixos fets, però els interpretem de diferents maneres depenent de molts factors (la posició biogràfica, vital) que influeixen en la forma mitjançant la qual ens els fem nostres.

Ja portàvem unes tres hores d'entrevista quan va venir una familiar seva i a partir d'aquí el relat de la Salut va canviar radicalment. És veritat que ja tenia molta informació, no només d'aquest fet particular, també de la seva vida, però el que més em va sorprendre és que davant d'aquesta nova espectadora, coneixedora dels esdeveniments de la informant, la Salut va adoptar un altre rol que podríem qualificar de submissió. Si la persona amb qui havia estat parlant fins ara trepitjava fort i sense dubtes en les seves explicacions, ara es mostrava confusa amb els noms de les persones, amb dates i amb llocs concrets. Vaig decidir que l'entrevista havia finalitzat quan ella va començar a demanar-li el seu parer constantment: aquella dona (molt més jove) començava a monopolitzar el relat de la Salut i, el que és pitjor, el portava cap a si mateixa. Aquesta ja era una altra història.

## L'etnografia de l'entrevista

Ja hem comentat en un altre text<sup>2</sup> que tot allò que envolta el relat en el moment de la seva producció té tanta importància com la història mateixa que se'ns explica. Es tracta d'un moment que s'ha de tenir present sempre perquè tots dos (circumstàncies i relat) formen part d'un conjunt indivisible: el relat fruit d'una entrevista biogràfica és únic i, segurament, irrepetible. Des del principi, l'establiment de l'empatia, la manera de començar, les interrupcions externes, les interven-

cions nostres (a base de preguntes i/o gestos), les circumstàncies vitals de totes dues parts... en fi, el context en el qual es desenvolupa l'entrevista és el que dona sentit a les paraules dels nostres informants.

Aquesta aportació a l'etnografia de l'entrevista ha estat també, i a la vegada, una etnografia de l'etnògraf. La meua pròpia biografia s'ha anat destil·lant amb aquestes tres històries d'altres persones i això és perquè tot i que en altres circumstàncies no es fa públic ni es vol fer evident, és inqüestionable afirmar que la nostra empremta personal queda plasmada en les històries que ajudem a construir als altres. I és realment molt enriquidor per a nosaltres, antropòlegs i estudiosos que treballem amb narracions d'altres, repensar el valor del document biogràfic i la recompença que ens aporten aquests moments pel fet de viure moltes vides que ens proporcionen una riquesa interpretativa i comparativa absolutes.

---

2. Prat, J. (coord.) i altres (2003). "I... això és la meua vida". *Relats biogràfics i societat*. [En premsa.]